

УДК:378:37.047

ВАЛЕНТИНА ГЛАДКОВА,

*доктор педагогічних наук, професор
(Україна, Одеса, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»);*

ОЛЕКСАНДР ЛІВШУН,

*кандидат педагогічних наук
(Україна, Хмельницький, Хмельницький національний університет)*

VALENTYNA GLADKOVA,

*doctor of pedagogics, professor
(Ukraine, Odessa, SE «Southern Ukrainian National Pedagogical University named after
K. D. Ushynskyi»);*

OLEKSANDR LIVSHUN,

*candidate of pedagogics
(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi National University)*

Професійне становлення викладача-початківця вищого навчального закладу

Professional Development of a Beginner Teacher of a Higher Educational Establishment

У статті розглянуті особливості професійного становлення викладача-початківця вищого навчального закладу.

Порівняльний аналіз напрацювань як зарубіжних, так і вітчизняних науковців у розрізі професійного розвитку педагогів свідчить про те, що проблеми професійного становлення молодих викладачів загальноосвітньої школи досить ґрунтовно досліджуються. А питання професійного становлення викладачів-початківців вищих навчальних закладів ще потребує серйозної уваги з боку сучасних науковців.

Якість сучасної вищої освіти оцінюється за такими показниками: якість науково-педагогічного персоналу та його мотивація, стан матеріально-технічної бази навчального закладу, якість навчальних програм, якість студентів, якість інфраструктури, якість знань, інноваційна активність керівництва, упровадження процесних інновацій, конкурентоздатність випускників на ринку праці та їх досягнення тощо. Серед перерахованих показників важливим є якість науково-педагогічного персоналу ВНЗ.

Висока соціальна значущість професії викладача та її масовість роблять необхідним вивчення механізмів професійного становлення та подальшої професійної самореалізації викладачів-початківців.

У професійному становленні викладача можна умовно виділити такі етапи: адаптації, професіоналізації, професійної майстерності.

На сьогоднішній день в Україні застосовуються дві групи форм роботи з викладачами-початківцями, що спрямовані на підвищення їх професійної компетентності та допомагають їм пройти складний шлях становлення: традиційні та інноваційні форми.

Для організації роботи з цією категорією науково-педагогічних працівників пропонується модель їх професійного становлення та методичні матеріали щодо його забезпечення.

Ключові слова: *адаптація, викладач-початківець, вищий навчальний заклад, науково-педагогічний персонал, професіоналізація, професійна компетентність, професійна майстерність, професійне становлення.*

The peculiarities of professional development of a beginner teacher of a higher educational establishment have been examined in the article.

The comparative analysis of scientific works of foreign and Ukrainian scientists from the point of view of professional development of teachers shows that the problems of professional development of young teachers of comprehensive school are fundamentally researched. And the question of professional development of beginner teachers in higher educational establishment needs a serious attention from modern scientists.

The quality of modern higher education is estimated by the following factors: the quality of research and teaching staff and their motivation, state of educational equipment in an educational establishment, the quality of teaching programs, the quality of students, the quality of infrastructure, the quality of

knowledge, innovative activity of the administration, implementation of process innovations, competitiveness of university graduates in the labor market and their achievements, etc.

Among these factors the most important is the quality of research and teaching staff in higher educational establishments.

The high social significance of a teacher's profession and its prevalence make it necessary to study the mechanisms of professional development and further professional self-realization of beginner teachers.

We can conditionally single out such stages in the professional development of a teacher: adaptation, professionalization, professional skills.

Two groups of work forms with beginner teachers are used in Ukraine today in order to enhance their professional competence and help them go along a difficult way of development, they are: traditional and innovative forms.

To organize the work with this category of scientific and pedagogical staff the model of their professional development and the methodological materials to provide it have been proposed.

Key words: *adaptation, beginner teacher, higher educational establishment, research and teaching staff, professionalization, professional competence, professional skills, professional development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Визначальним фактором розвитку суспільства у ХХІ столітті стає інтенсивний перехід багатьох високо розвинених країн від індустріального до постіндустріального співтовариства, що супроводжується глобалізацією більшості світових процесів. У всіх сферах людської діяльності відбуваються зміни. Аж надто це стосується освітньої сфери. Суспільство висуває підвищені вимоги до якості професійної освіти. З'являються нові освітні технології. Перетворюються самі концептуальні засади вищої професійної освіти. Підвищуються вимоги щодо якості професійної підготовки і подальшої діяльності науково-педагогічних працівників вишів.

Процес якісної підготовки фахівців припускає не лише використання у навчально-виховному процесі нових технологій, але й передбачає залучення до процесу творчого пошуку всіх учасників освітнього процесу.

Вирішення проблеми якості освіти залежить від своєчасності й адекватності реагування освітніх закладів на зміни зовнішнього середовища, на потреби суспільства, на соціальне замовлення. Неможна не зважати і на доцільність використання організаційно-педагогічних технологій.

Серед великої кількості показників для оцінювання якості професійної освіти виділяються: підготовленість науково-педагогічного персоналу (професіоналізм, майстерність), довузівська підготовка майбутніх студентів, організація навчально-виховного процесу, стан матеріальної та мережевої бази вишу та ін. Необхідно також брати до уваги схильність студентів до інновацій, прагнення до постійного самовдосконалювання, здатність не лише самостійно здобувати знання та відпрацьовувати вміння й навички, але й реалізовувати їх у практичній діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій... Науковці А. Будагов, О. Ільїнська, В. Сироткин [1, с. 237] виділяють такі блоки показників якості освіти: якість викладацького складу та його мотивація, стан матеріально-технічної бази навчального закладу, якість навчальних програм, якість студентів, якість інфраструктури, якість знань, інноваційна активність керівництва, упровадження процесних інновацій, конкурентоздатність випускників на ринку праці та їх досягнення тощо.

Одним із важливих показників якості освіти у ВНЗ є якість його науково-педагогічного персоналу. Особливо це стосується викладачів-початківців. Висока соціальна значущість професії викладача та її масовість роблять необхідним вивчення механізмів професійного становлення цієї категорії викладачів.

З перших днів роботи викладача розпочинається формування якостей, які визначають ступінь його майстерності. Як би добре не був теоретично підготовленим викладач у вишу, його вирішальний розквіт, як майстра, відбувається в живій праці зі студентами, на практиці. Тому період становлення є одним із найбільш складних для молодого фахівця і потребує значних зусиль.

У дослідженнях багатьох авторів знаходять відображення теоретичні передумови роботи з викладачами-початківцями з урахуванням сучасних умов.

Професійне становлення, як предмет наукового аналізу, висвітлено у працях С. Гончаренка, Н. Кузьміної, І. Бондаренко, О. Галуса, Є. Горбачової, І. Жданова, Є. Клімова, Д. Андрєва, В. Асєєва. Серед праць останніх років можна відзначити дослідження, що присвячені управлінню професійною підготовкою кадрів (Р. Каргіна), професійним розвитком (А. Ручкін) та ін. Проблема

професійного становлення викладачів розглядалася в працях Р. Карпінської, О. Мороза, Я. Абсалямової, О. Краснової.

Важливим джерелом для визначення напрямів професійного становлення викладача-початківця в Україні є вивчення та аналіз зарубіжного досвіду підготовки вчителів, зокрема, проблем професійного становлення молодого вчителя.

Аналіз праць науковців засвідчує той факт, що достатню увагу приділено молодим учителям загальноосвітніх шкіл та їх професіоналізації у різних країнах світу. Сучасні підходи до професійного становлення і розвитку молодого вчителя розкривають відомі американські науковці Ф. Фуллер, Л. Гулінг-Остін, Д. Дьюк, Дж. Ланіер, Дж. Литтл, Ш. Фейман-Немсер, Л. Шульман, Л. Дарлінг-Гаммонд, Дж. Гудлед, І. Голд та інші.

У США та інших економічно розвинених країнах (Австралія, Велика Британія, Канада, Нідерланди, Франція тощо) протягом 3-х останніх десятиліть успішно функціонує чітко спланована і науково-обґрунтована система підтримки молодих учителів, ядром якої є педагогічне наставництво. Воно здійснюється за декількома напрямками: а) практична професійна підготовка майбутніх учителів (студентів-практикантів); б) надання професійної допомоги і підтримки молодим учителям зі стажем роботи до 3 років; в) допомога досвідченим учителям щодо освоєння ними новітніх інформаційних технологій. Програми наставництва реалізуються з урахуванням принципів андрагогіки.

Педагогічне наставництво у США може здійснюватися як самостійна форма роботи з молодими вчителями, однак частіше воно є компонентом комплексних програм підтримки молодих учителів (induction programs), що розробляються шкільними округами спільно з адміністраціями шкіл й педагогічними університетами [9; 10; 11; 12; 13].

Аналіз наукової літератури показує, що проблема професійного становлення викладачів ВНЗ досі не отримала достатнього теоретичного обґрунтування та ефективного практичного здійснення, що зумовлює актуальність дослідження. Разом із тим, відсутній цілісний підхід до розгляду всієї системи роботи з організації професійного становлення викладачів-початківців.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розгляд особливостей професійного становлення викладача-початківця вищого навчального закладу на сучасному етапі розвитку освіти в Україні.

Дослідження базується на особистісно-орієнтованому (Е. Зеер), діяльнісному (Е. Ануфрієв, Л. Божович), системному (С. Шавелев) підходах, соціально-психологічній і педагогічній теорії адаптації (А. Реан), теоретичних засадах розробки педагогічних технологій (В. Беспалько), теорії професійного розвитку особистості (А. Маркова, Л. Мітіна) та концепції розвитку людини як компетентного і творчого спеціаліста (В. Сластьонін).

Виклад основного матеріалу... Викладач-початківець – це науково-педагогічний працівник, який розпочинає працювати на посаді маючи мало практичного досвіду для виконання видів діяльності викладача ВНЗ, або викладач, що відпрацював за професією «викладач ВНЗ» незначний термін. Також варто зазначити, що молодий викладач – це викладач, який працює у вищі перші три – п'ять років, незалежно від свого віку.

Професійне становлення викладачів ВНЗ є предметом дослідження в працях А. Яшиної [8, с. 213], але при цьому вона вивчає соціально-психологічні аспекти їх діяльності лише на початковому етапі кар'єри, упускаючи весь процес становлення.

С. Вишнякова визначає становлення як «придбання нових ознак і форм у процесі розвитку, наближення до певного стану» [2, с. 538].

І. Фролова – як «розвиток особистості», що є «процесом становлення типологічних соціально значущих якостей людини та її індивідуальності» [7, с. 316].

Професійне становлення викладачів відбувається в процесі спілкування і різних видів активності. Оскільки ця професія належить до типу професій «людина – людина», предметом інтересу в цьому типі професій є соціальні системи і групи людей [3, с. 224].

Перше, що характеризує молодого викладача – це зміна його об'єктивного становища в системі відносин з іншими людьми, ставши викладачем, він сам керує, організовує і регулює діяльність своїх студентів, бере на себе відповідальність за їх формування як фахівців. Прийшовши до ВНЗ, викладачі-початківці адаптуються до нього, намагаючись реалізувати свої ідеальні уявлення. Вони податливі і залежать від тієї ситуації, яка оточує їх. Взаємини в колективі, що має вже сформовану формальну і неформальну структури, своїх лідерів, іноді призводять викладачів-початківців до ізоляції. Велику роль має лояльне ставлення колег до новачка і його контакти з однодумцями. Саме ці контакти дають змогу новачку не відмовитися від своїх ідей і нововведень, більше довіряти самому собі.

Аналіз діяльності викладачів дає можливість виявити, що часто результати найперших контактів зі студентами визначають напрям, за яким буде проходити професійно-викладацьке становлення.

А. Яшина досліджує характерні особливості професійної ідентичності молодого викладача ВНЗ. До них вона зараховує такі психологічні прояви: молодого викладача не відпускає студентське середовище; він здійснює спроби експериментування в роботі і через це сам стає об'єктом експериментування студентів; молодий викладач відчуває труднощі з підбором і презентацією навчального матеріалу; індивідуальність молодого викладача виявляється для студентів яскравіше, ніж індивідуальність більш досвідчених викладачів, оскільки молодий викладач більш відкритий; при цьому в нього немає досвіду, немає стратегій поведінки в типових і нетипових ситуаціях [8, с. 22].

Молоді викладачі не знайомі зі стандартами, ОПІ та ОКХ з напрямів та спеціальностей підготовки фахівців на тих факультетах, де вони викладають, іншими нормативно-правовими документами, що регулюють підготовку студентів та діяльність викладача ВНЗ. Вони відчувають брак умінь щодо складання навчальних та робочих програм, не пов'язують їх з ОПІ та ОКХ (програми складають за підручником). Не знають, що входить до комплексу навчально-методичного забезпечення дисциплін. Не вміють аналізувати власну діяльність, визначати труднощі у власній роботі та труднощі у навчанні студентів, прогнозувати перебіг та результати педагогічного процесу, співвідносити результати навчання з поставленими цілями. Не знають, як мотивувати студентів до навчальної діяльності та активізувати роботу студентів. Не вміють застосовувати активні методи навчання, плутають активні методи навчання з прийомами активізації навчальної діяльності студентів. Молоді викладачі-куратори не знають, як повинен працювати куратор студентської групи (що він має знати та вміти робити). Початківці відзначають також брак знань щодо використання інноваційних освітніх технологій, активних методів та форм організації навчання, мотивації студентів до навчання, організації наукової та самостійної роботи студентів, особливостей педагогічного спілкування та вирішення конфліктів тощо.

Є. Тучина зазначає, що труднощі молодого викладача в організації навчального діалогу виявляються у вигляді відмови від використання на заняттях різних організаційних форм (дискусія, дебати, диспут та ін.), що ускладнює його перехід до особистісно-орієнтованого навчання [6, с. 11].

Існує також низка проблем, пов'язаних із контактами з адміністрацією навчального закладу. Сюди можна зарахувати звітні документи, які заповнюються викладачами, а також інші формальності, виконання яких ще не ввійшло в звичку у молодого викладача, відрізняє його від більш досвідчених його колег. Тому, весь перший рік молода людина розуміє дуже мало з того, що відбувається, і намагається вписатися в пропоновані рамки. В результаті в зазначений період вона робить безліч помилок, кожна з яких може бути «нагороджена» суворою доганою, а то й звільненням.

В окрему групу можна виділити проблеми, викликані комунікаціями зі студентами. Дуже важливо саме для молодого викладача знайти ту грань у спілкуванні, коли його авторитет, як викладача, не ставитися під сумнів. Адже основне завдання його діяльності полягає у донесенні наукової інформації до студентів, а не входження з ними в дружні стосунки.

Викладачам-початківцям притаманна нестійкість професійної позиції. Крім того, дослідження науковців вказують на те, що їх входження до професійного простору ВНЗ зі вже сформованими професійними нормами, відносинами і внутрішніми ресурсами потребує від них постійної рефлексії в професійній діяльності. У цьому плані важливість ролі наявного у старших колег досвіду важко переоцінити.

Дослідники Л. Крамущенко і В. Семиченко збігаються у думці, що у професійному становленні викладача можна виділити такі етапи:

- 1) педагогічна вправність – основа професіоналізму викладача, володіння викладацькими вміннями і навичками, що забезпечують грамотну і доцільну організацію викладацького процесу;
- 2) педагогічна компетентність;
- 3) педагогічна майстерність – синтез «особистісно-ділових якостей та професійної компетентності викладача, комплекс властивостей особистості, що забезпечують високий рівень самоорганізації викладацької діяльності» [4, с. 37].

Підсумовуючи аналіз праць науковців, у професійному становленні викладача можна умовно виділити такі етапи:

– *етап адаптації* (освоєння знань і умінь, професійне становлення здійснюється під впливом зовнішніх умов та об'єктивних вимог);

– *етап професіоналізації* (цілепокладання стає більш конкретним, викладач ставить перед собою конкретні завдання зі саморозвитку, вирішує професійні завдання на основі моделювання освітнього середовища);

– *етап професійної майстерності* (викладач самостійно і всебічно аналізує та формулює цілі, прокладає власну траєкторію професійного руху, проектує діяльність, самостійно здійснює планування, виробляє індивідуальні освітні завдання і програми з їх реалізацією).

У результаті вивчення найсучасніших досліджень особливостей діяльності викладача ВНЗ [5, с. 242] виявлено, що на *першому етапі* виникають і розвиваються індивідуальний стиль, потреби у виконанні науково-дослідної діяльності, професійно значущі особистісні риси, викладацькі позиції. Формуються різні компетентності, які забезпечують співвідношення індивідуальних особливостей із вимогами професії. Таким чином, завдання, пов'язані зі входженням у професію, здійснення особистісної рефлексії потребують максимальних результатів на цьому етапі.

На *другому етапі* формується необхідний і достатній для оптимального виконання професійних функцій рівень знань та вмінь, актуалізується потреба у досягненні певних результатів у науковій сфері. На перше місце виходять завдання проектування стратегії та напрямів досягнення вершин професіоналізму, що направлені на подолання бар'єрів, які перешкоджають чи сприяють професійному становленню.

На *останньому етапі* відображається високий рівень діяльності та особистості, індивідуальний стиль діяльності. Уже сформований, викладач здатен і готовий виконувати роль наставника чи здійснювати наукове керівництво. Завдання на цьому етапі пов'язані з визначенням шляхів, засобів попередження, зниження й подолання професійних криз, деформацій, емоційного вигорання, розриву між реальним станом професіонала та вибраним еталоном [5, с. 248].

На сьогоднішній день в Україні застосовні різні форми роботи з молодими викладачами, що спрямовані на підвищення їх професійної компетентності та допомагають їм пройти складний шлях становлення. Їх можна умовно поділити на дві групи: традиційні (школа молодого викладача, проблемні семінари, індивідуальні опитування, семінари-практикуми, дні відкритих дверей, творчі мікрогрупи, наставництво або допомога тьюторів, підвищення кваліфікації) та інноваційні форми (майстер-класи, проектна діяльність, створення банку інноваційних ідей, стажерські майданчики, творчі конкурси, творча лабораторія, проведення тренінгів, дискусійні клуби, модерування, супервізія, коучинг) та ін.

При цьому, управління професійним становленням повинно розглядатися з точки зору двох аспектів – створення умов, сприятливих для виявлення, осмислення та оцінки професійного досвіду, та надання адресної й об'єктивно необхідної допомоги. Зазначені форми роботи покликані вирішувати такі завдання: надавати практичну допомогу молодим викладачам в їх становленні, в питаннях удосконалення теоретичних знань та методики викладання; виявляти базові професійні потреби викладачів-початківців і сприяти їх вирішенню; удосконалювати і розвивати професійно значущі особистісні якості; формувати індивідуальний стиль діяльності; сприяти формуванню та розвитку їх мотивації до професійної діяльності.

Аналіз даних спостереження, бесід із викладачами-початківцями підтвердив результати теоретичного аналізу наукових джерел і дав змогу зазначити, що: більша частина викладачів-початківців ВНЗ в Україні відчуває істотні труднощі у процесі їх професійного становлення; в країні немає чіткої системи управління становленням викладачів-початківців – більшість респондентів була частково задоволена існуючою підтримкою, однак слід зазначити, що деякі викладачі не мали її взагалі. Найбільш уживаними організаційними формами професійного становлення виявилися: призначення співбесіди, проведення відкритих занять, методичні консультації, тренінгові заняття і взаємовідвідування занять. Можливість відвідувати заняття для викладачів-початківців в рамках «школи молодого викладача» мають усього 3% опитаних. Самі викладачі віддають перевагу самоосвіті, індивідуальним організаційним формам, таким як допомога з боку наставника, груповим, як відвідуванню майстер класів чи практико-орієнтованого семінару, та комплексним у рамках «Школи молодого викладача».

Результати дослідження уможливили розробку моделі професійного становлення викладачів-початківців ВНЗ, що націлена на створення умов для формування професійного та особистісного розвитку і саморозвитку, вміння самостійно здійснювати професійні й особистісні вибори. Модель базується на принципах безперервності, системності, комплексності, спрямованості на розвиток, рефлексію, індивідуального підходу і виконує діагностично-консультаційну, розвивальну, організаційну, комунікативну, корекційно-розвивальну функції. Вона сформована на особистісно-орієнтованому, активному і діяльнісному підходах, характеризується врахування індивідуальних запитів і потреб кожного викладача, у ході впровадження передбачає використання будь-яких

організаційних форм і методів професійного становлення та передбачає можливість узгодження та здійснення викладачами-початківцями власного вибору серед запропонованих форм роботи.

На основі узагальнених положень науково-методичної літератури та даних експериментальної роботи розроблено методичні рекомендації менеджерам ВНЗ професійного становлення молодого викладача.

Так, при керуванні професійним становленням, необхідно забезпечувати такі умови: забезпечення умов для багаторазового взаємопереходу від теорії до практики і в зворотний бік у процесі становлення; розвивати форми неформальної та інформальної освіти; забезпечення можливості для проектування та реалізації індивідуальних освітніх маршрутів. Забезпечувати цей процес повинні: реалізація компетентнісного, контекстного та ситуаційного підходів; реалізація принципу проблемної інтеграції та забезпечення наступності етапів становлення. Результатом втілення такої концепції на практиці повинно бути забезпечене успішне професійне становлення викладачів-початківців.

Висновки з описаного дослідження і перспективи подальших розвідок... Організація професійного становлення являє собою діяльність, спрямовану на створення оптимальних умов для успішного оволодіння викладачем-початківцем технологією і методикою навчання і виховання студентів, способами взаємодії зі студентами та колегами та сприяє професійному розвитку викладача-початківця.

В результаті проведеного аналізу були виявлені основні форми та методи організації роботи з викладачами-початківцями ВНЗ, що спрямовані на підвищення їх професійної компетентності та допомагають їм пройти складний шлях становлення. Їх можна умовно поділити на дві групи: традиційні та інноваційні форми.

Робота з викладачами-початківцями щодо їх професійного становлення повинна базуватися на принципах безперервності, системності, комплексності, спрямованості на розвиток, рефлексію, індивідуального підходу і виконувати діагностично-консультаційну, розвивальну, організаційну, комунікативну, корекційно-розвивальну функції. Для організації роботи з цією категорією науково-педагогічних працівників пропонується модель їх професійного становлення та методичні матеріали щодо його забезпечення.

Перспективними напрямками подальшого дослідження є: вивчення умов самореалізації особистості молодого викладача як професіонала, порівняльний аналіз досвіду роботи з молодими викладачами у різних країнах світу, розробка структури служби організаційно-методичного забезпечення професійного становлення та самореалізації викладача-початківця вищого навчального закладу.

Список використаних джерел та літератури / References:

1. Будагов А. С. Научные основы управления качеством подготовки специалистов в рамках концепции инновационного развития вузов: монография / А. С. Будагов, Е. М. Ильинская, В.Б. Сироткин. – СПб., 2012. – 280 с. / Butakov S. A. Scientific Fundamentals of Quality Control Preparation of Specialists within the Concept of Development Innovatively of Universities (*Budagov A.S. Nauchny'e osnovy' upravleniya kachestvom podgotovki spetsialistov v ramkakh koncepczii innovacionnogo razvitiya vuzov: monografiya. SPb., 2012. 280 p.*) [in Russian]
2. Вишнякова С. М. Профессиональное образование: словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова. – М.: НМЦ СПО, 1999. – 538 с. / Vishnyakova S.M. Professional Education: dictionary. (*Vishnyakova S. M. Professional'noe obrazovanie: slovar'. Klyuchevy'e ponyatiya, terminy', aktual'naya leksika. – M., NMC SPO, 1999. 538 p.*) [in Russian]
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М.: Академия, 2005. – 304 с. / Klimov EA Psychology of Professional Self-Determination (*Klimov E. A. Psixologiya professional'nogo samoopredeleniya. M., Akademiya, 2005. 304 p.*) [in Russian]
4. Педагогічна майстерність: підручник / Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – [2-ге вид.]. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с. / Pedagogical skills: a textbook (Pedagogichna maisternist: pidruchnik / Zyaziun I. A., Kramushchenko L. V., Kryvonos I. F. ta in. K., Vyshcha shkola, 2004. 422 p.) [in Ukrainian]
5. Плутина М. И. Акмеологическая концепция профессионального становления преподавателей высшей школы : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / М. И. Плутина. – М., 2009. – 442 с. / Akmeologicheskyy Concept of Professional Formation of Teachers of High School (Plutina M. I. Akmeologicheskaya kontsepciya professionalnogo stanovleniya prepodavatelej vysshej shkoly: avtoref. dis. na soisk. uchyon. step. kand. ped. nauk : spec. 19.00.13 «Psixologiya razvitiya, akmeologiya», M., 2009. 442 p.) [in Russian]
6. Тучина Е. В. Затруднения молодых преподавателей высшей школы в организации учебного диалога : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е. В. Тучина. – Ярославль, 2004. – 18 с. / Tyughin E.V. Difficulties of Young High School Teachers in the Educational Dialogue (*Tuchina E. V. Zatrudneniya molodykh prepodavatelej vysshej shkoly v organizaczii*

uchebnogo dialoga : avtoref. dis. na soisk. uchyon. step. kand. ped. nauk : spec. 13.00.08 «Teoriya i metodika professionsl'nogo obrazovaniya». Yaroslavl, 2004. 18 p.) [in Russian]

7. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. – М. : Республика, 2001. – 720 с. / Philosophical Dictionary [ed. Frolov] (*Filosofskij slovar / pod red. I. T. Frolova. M., Respublika, 2001. 720 p.) [in Russian]*

8. Яшина А. А. Профессиональная идентичность молодого преподавателя вуза : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психолог. наук : спец. 19.00.05 «Социальная психология» / А. А. Яшина. – Волгоград, 2007. – 213 с. / Professional identity of a Young High School Teacher (*Yashina A. A. Professionalnaya identichnost molodogo prepodavatelaya vuza : avtoref. dis. na soisk. uchyon. step. kand. ped. nauk : spec. 19.00.05 «Sochial'naya psixologiya». Volgograd, 2007. 213 p.) [in Russian]*

9. Balatti J. Mentoring Dyad to Learning Community: A Narrative Case Study / Jo Balatti. – Queensland: James Cook University Press, 2001. – 632 p.

10. Early P. A changing discourse : from management to leadership / P. A. Early, D. Weindling // Understanding school leadership. – London: Paul Chapman Publishing, 2004. – 175 p.

11. Ensher E. Online mentoring and computer-mediated communication: New directions in research / Ensher, E., Heun, C., Blanchard, A // Journal of Vocational Behavior. – 2003. – № 63. – pp. 264–288.

12. Sobchak N. M. Zmist ego ad formationem profesiynoi pidgotovki sotsialnih pratsivnikiv sistemi neperervnoї osviti USA: ... invenisse, Synopsis candidati. ped . scientiae : 13.00.04 / Nadiya Miroslavivna Sobchak. – Ternopil : Ternopilsky derzhavnaya pedagogichny universitet imeni W. Hnatiuk , 2004. – 22 p.

13. Zachary L. Creating a Mentoring Culture. The Organization's Guide/ Lois J. Zachary. – Jossey-Bass Publishers, 2005. – 337 p.

Дата надходження статті: «22» жовтня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «10» листопада 2015 р.

Рецензенти:

Курлянд З. – доктор педагогічних наук, професор
Каньковський І. – доктор педагогічних наук, доцент

Гладкова Валентина – професор кафедри управління освітніми закладами та державної служби Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор, e-mail: glawati@yandex.ru

Gladkova Valentyna – professor of the department of educational institutions and public service of SE «Southern Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy», doctor of pedagogics, professor, e-mail: glawati@yandex.ru

Лівшун Олександр – старший викладач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання Хмельницького національного університету, кандидат педагогічних наук, e-mail: a.livschun@yandex.ua

Livshun Oleksandr – senior teacher of the department of theory and methodology of employment and training Khmelnytskyi National University, candidate of pedagogics, e-mail: a.livschun@yandex.ua

УДК 378.001 (045)

ОЛЕКСІЙ ДЕНИЩИК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Хмельницький, Хмельницький університет управління та права)

OLEKSI DENYSCHUK,

candidate of pedagogics, assistant professor

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi University of Management and Law)

Формування компетентностей гуманітарного спрямування у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права

Formation of Competencies of Humanitarian Direction in the Process of Professional Preparation of the Future Specialists in the Sphere of Law

У статті розглядаються теоретичні основи підготовки майбутніх професіоналів у галузі права відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), який визначив одним із пріоритетних напрямів освітньої політики в сучасний період перехід від знанневої парадигми до компетентнісного підходу.

На основі аналізу більш ніж 100 джерел за авторством психологів, педагогів, юристів, соціологів, управлінців та інших вітчизняних та зарубіжних вчених досліджено генезис понять «компетенція», «компетентність», «компетентності», «професійна компетентність».